

Az Umling festő-asztalos család hagyatéka

Az Umling festő-asztalos család művészen virágozott faberendezésekkel gazdagította Kalotaszeg, részben pedig a Mezőség református templomait. A festő-asztalos mesterek – idősebb Umling Lőrinc és fiai, ifjabb Umling Lőrinc és János – az 1740-es évektől az 1790-es évek közepéig meghatározó szerepet játszottak a kalotaszegi templombelsők díszes kialakításában, s munkásságuk kihatott a következő századokra is. A reneszánszban gyökerező, majd fokozatosan elnépiesedő díszítőműveik a magyar népművészetbe olvadva éltek tovább.

A kalotadamosi református templom szószékkosarának részlete (id. Umling Lőrinc munkája).

A székelyudvarhelyi Haáz Rezső Múzeum megfogalmazott szándéka, hogy – a Kálvin-év tiszteletére – közkinccsé tegye a szászkezdői származású Umling család fennmaradt tárgyi hagyatékát.¹ A szóban forgó asztalosmesterek kéznyomát viselő faberendezések mindmáig ismeretlenek Székelyföldön, ugyanis ezek az elmúlt két évszázad folyamán csupán eredeti közegükben – a kalotaszegi református templomokban – voltak szemrevételezhetőek. A tárlat

előzményének a budapesti Állami Műemlékhelyreállítási és Restaurálási Központ, valamint a kolozsvári Transsylvania Trust által 1997–2007 között szervezett felmérőprogram tekinthető. A több helyszínes vándorkiállítás főként Mihály Ferenc kutatási eredményeire alapozva jött létre, s betekintést nyújt az egyetemes egyházi relikviákként számon tartott Umling-munkák világába.

Mai ismereteink szerint az Umling-műhely negyvennégy településen dolgo-

Festett mennyezetkazetta a bánffyújvári református templomból (ifj. Umling Lőrinc és János munkája)

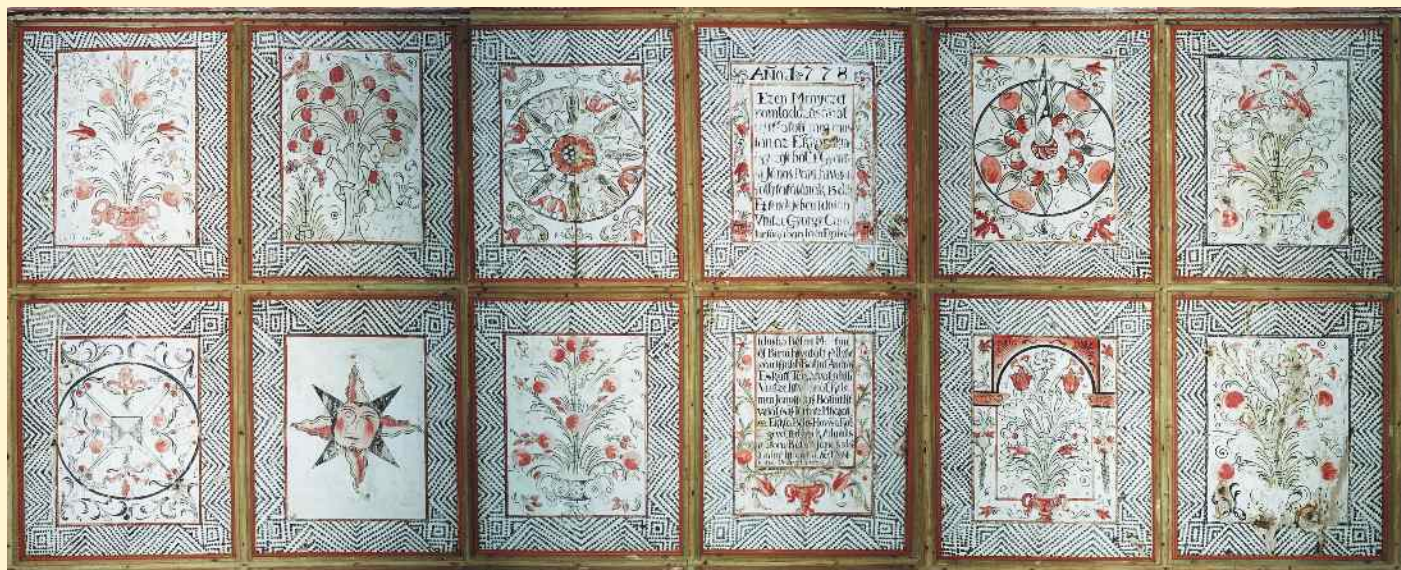
zott. Alkotásaik között egyaránt találunk festett kazettás mennyezetet, szószékkoronát, szószékkosarat, úrasztalát, éneklőszéket, papi padot, ajtónyílót, karzat- és padmellvédet, egy esetben (Bádokon) pedig falfestést is. Jelenleg harminchat templomban találjuk meg alkotásaikat, két templom töredékes festett faberendezését a budapesti Néprajzi Múzeum őrzi, míg a bodonkúti mennyezet az Erdélyi Kárpát Egyesület gyűjteményéből a kolozsvári Néprajzi Múzeumba került. További nyolc templomban egykoron létező műveikről korabeli források, későbbi feljegyzések révén szerezhetünk tudomást. A fennmaradt művek alapján az Umlingok bátran nevezhetőek a Kárpát-medence legtermékenyebb ismert festő-asztalos családjának.

A családnak feltáratlan szász előzményei vannak. A kutatóknak csupán a kolozsvári megtelepedésüket követő időszakra vonatkozóan sikerült jelentősebb információk birtokába jutni. A szászkezdői születésű, evangélikus hitvallású id. Umling Lőrincet 1742-ben iktatták a kolozsvári asztalos céh lajstromába. Mintakincse, festőstílusa az erdélyi XVI–XVII. századi reneszánsz ornamentikában gyökerezik. Díszítésein felismerhető a Segesvár környéki XVI. századi stallumok, faragványok hatása, ám legjelentősebb előzményként talán mégis a Rössler-műhely tevékenységét említhetjük. Az idős Umling Lőrinc a nagyobb számú megrendelések reményében döntött a kolozsvári megtelepedés mellett. Kihasználta azon kedvező történelmi pillanatot, amikor Mária Terézia engedélyezte a protestáns felekezetek számára a templomok kijavítását. Minőségi munka révén kezdetben egymaga, később pedig

*A magyarkiskapusai református templom nyugati karzata (id. Umling Lőrinc munkája)
Fotók: Mihály Ferenc*

fiai társaságában valóságos monopolhelyzetet tudtak kialakítani, s fél évszázadon keresztül virágozták a térség templomait.

Az Umlingok tevékenységét megelőzően, a XVII. század végén, XVIII. század első évtizedeiben két nagyobb műhely tevékenykedett Kalotaszegen. Gyulai Asztalos János munkái mindmáig fél-tucatnyi templomban maradtak fenn, míg Felvinci mester festése napjainkban három templomban azonosítható. Az első bizonyítható kalotaszegi Umling alkotás 1742-ben készült a magyarkisapusi református templomban. Az idősebb mester nevével fémjelzett első munkák között a nyugati karzat tíz kazettás mellvédjét, és a hajó nyolcvan kazettából álló mennyezetét említhetjük. A Segesváron

A magyarókereki református templom szószékkosara (Umling János munkája) és szószékkoronája (id. Umling Lőrinc munkája)

elsajátított tengely- vagy középpontszimmetriába rendezett ornamentikái közül felismerhető az aprólékos kidolgozású reneszánsz olaszkoszorú és különféle virágkompozíciók. Ugyanakkor megjelennek a barokkosabb elemek is. A következő munkáin egyre inkább észlelhetők az újabb hatások nyomai, hiszen Kolozsvárra kerülve Umling Lőrinc megismerkedett a térség festő-asztalosainak díszítési technikáival. A környékbeli festő-asztalosok, kőszobrászok tevékenységének minden bizonnyal egyik alapvető és hosszú ideig meghatározó ihletforrása a Farkas utcai református templom szószékegyüttese volt, melynek mintakincse mesterünkre is hatással lehetett.

Az első két évtized, az 1740–1750-es évek munkáit az idősebb Umling Lőrinc szignálta. 1758-tól pedig már nagyobb fia, Lőrinc is (Gyerőmonostoron) bekapcsolódott az alkotó munkába, s bár még sokáig az idősebb mester kapott megbízást a faberendezések elkészítésére, elkülöníthetők a fiatalabb Lőrinc által festett motívumok. 1763-ban az ifjú mestert a város polgáraként és az asztalos céh teljes jogú tagjaként iktatták, s nem véletlenszerű, hogy a következő években a megrendelések is megsokasodtak. Tudomásunk van arról, hogy ebben az időszakban a mai Máramaros megye területén is megbízást kaptak: Nagysomkúton és Nagybányán a Teleki-kastély renoválásán dolgoztak. Az 1769-1770-es évek újabb mérföldkövet jelentettek a festő-asztalos család életben. A jelzett években a nagypetri templom renoválására került sor, s ugyanebből az időszakból rendelkezünk az első adattal, hogy munkába állt a család legfiatalabb tagja, János is.

Az idősebb Umling Lőrinc gondosan megszerkesztett reneszánsz kompozíci-

A magyarvalkói református templom festett kazettás mennyezetének részlete (ifj. Umling Lőrinc munkája)

ói, aprólékos, kissé merev rajzai fokozatosan fellazultak fiai ecsetvonásaiban. Díszítményei nagyvonalú, barokkos girlandokká, plasztikusságot érzékeltető finom vonalhálói festői foltokká alakultak át. Az Umling-műhely korábbi díszítményei sem voltak időtállóak az újabb irányzatok hatásai előtt. Nem egy esetben bizonyítható, hogy valamely templomban végzett renoválás alkalmával a fiúk apjuk korábbi munkáit saját ízlésük szerint átfestették. Mintakincsük legváltozatosabb és apjukétól leginkább különböző csoportját azonban az alakos ábrázolások alkotják. A figurális ábrázolások legnépesebb családját az emblémaszerű,

A gyerőmonostori református templom papi padja (ifj. Umling Lőrinc munkája)

egy állatot bemutató kazetták képezik, melyeken legtöbb esetben az állat nevét is feltüntették. Sok esetben a Biblia valamely részéhez kapcsolódva a keresztény értékrend jó és rossz elemeinek, erényeinek és bűneinek ábrázátát ölti a kiválasztott állat, ezáltal megbélyegezve pozitív, illetve negatív tulajdonságokkal. Az ábrázolások képi megfogalmazásában növény- és állattani, gyógyászati munkák illusztrált kiadásai, a nagy népszerűségnek örvendő emblémás könyvek, jóskönyvek vagy különböző kiadványok, kisgrafikák segíthettek. Az Umling-műhely fennmaradt alakos ábrázolásainak előképeként Bánffyhunadon, Magyarbikalon és Magyarókeréken bizonyítható egyértelműen négy metszet felhasználása az 1745-ben Nagyszébenben megjelent *Liliomok völgye...* című könyvecske tíz illusztrációja közül. A figurális képek sora számos állatfaj megfestésével bővült: bagoly, gólya, páva, szarvas, mókus, vaddisznó, teve, tigris, nyúl, elefánt. A képzeletbeli állatalakok közül a trombitát fújó sárkány, a griff és a szirén tűnik fel több festett mennyezetablán.

Az Umling-műhely mesterei tempera technikával díszítették a berendezési tárgyakat, melyek alapanyagául majd minden esetben fenyőfát használtak, faragványaikat pedig hársfából készítették el. A temperafesték kötőanyaga állati enyv, tojás vagy kazein volt. Színeiket természetes ásványi pigmentekből, mesterségesen előállított pigmentekből és szerves színezékekből keverték. A festett felület matt maradt, lakk vagy védőbevonat nél-

A magyarbikali református templom keleti karzata (Umling János munkája)

kül. A felhasznált ásványi pigmentek és szerves színezékek között számos, fényre érzékeny pigmentet, színezéket is találunk, melyek idővel megváltoztak, kifakultak, elszíneződtek. Festett faberendezési tárgyainkon ezért a jelenlegi állapot csak részben tükrözi az eredeti üzenetet, hangulatot, színvilága korántsem olyan gazdag, élénk és árnyalt, mint hajdan. Fénytől védett tanúfoltok bizonyítják, hogy a jelenleg látható fehér, fekete, vörös mellett korábban sárgák, narancssárgák, zöldek, kékek gazdag árnyalatai ékeskedtek.

Az Umling festő-asztalosokkal azonos időben Erdély más részein is tevékenykedtek hasonló minőségű alkotásokat és mintakincset hátrahagyó műhelyek, ám a fennmaradt emlékek alapján legtermékenyebbnek mindezek közül az

A farnasi református templom nyugati karzata és padmellvédei (ifj. Umling Lőrinc és János munkája)

Umling-műhely bizonyult. A bemutatott templomi faberendezések mellett mennyasszonyi ládák, saroktékkák és állószekeknyek alkotásáról is vannak információink. A világi milióbe készített bútorzatok intenzív használatnak, erőteljesebb kopásnak voltak kitéve, így csupán kis létszámban, múzeumi körülmények közepette őrződtek meg.

Összességében tekintve, a festő-asztalos család meghatározó és nagy népszerűségnek örvendő alkotásokat hagyott hátra. Körösfőn már a XIX. század első felében másolták tábláikat. Motívumaik, formaviláguk sok átfestés esetében irányadó maradt az új mester számára. A másolatok készítése a XX. században újabb fellendülésnek örvendett.

Mihály Ferenc – Miklós Zoltán

1. A kiállítás az Erdélyi Református Egyházkerület és a Kalotaszegi Református Egyházmege eszmei támogatása révén valósulhatott meg. Továbbá a farnasi, kalotadamosi, körösfői, magyargyerőmonostori és nyárszói református egyházközségek, a Székely Nemzeti Múzeum, valamint Pálffy Zoltán magángyűjtő által birtokolt tárgyak felhasználásával készült el. Ezúton is köszönjük együttműködésüket. A kiállítás június 13-a és augusztus 23-a között látogatható (hétköznap 8–16 óra, szombaton és vasárnap 9–13 óra között).

